

ملیله کاری

هنر ملیله کاری ، محصول کار با طلا ، نقره و مسی است که به صورت مفتولهای باریک درآمده است و با صرف وقت و دقت فوق العاده و مهارت و هنرمندی ملیله کار ، بر منبلی شی یا محصول مورد نظر و با بهره گیری از نگاره های سنتی و طرحهای اسلیمی به هم پیوند و ارتباط یافته اند . قدیمی ترین اشیاء آثار ملیله ایران به روایت اکثر محققان به سالهای 550 تا 330 ق . م تعلق دارد . آثار به دست آمده در « دورالورپوس » گواه آن است که طی سالهای 330 تا 224 ق . م نیز ساخت مصنوعات ملیله در ایران ، رواج قابل ملاحظه ای داشته است . همچنین در آثار کشف شده از شوش ، همدان و گنجینه جیحون می توان به قدمت این هنر پی برد .

« آرتور اِپهام پوپ » در کتاب « شاهکاری هنر ایران » ضمن اشاره به زرگری و نقره کاری در سالهای بعد از ظهور دین مبین اسلام ، به مقداری ملیله که از منطقه « ری » به دست آمده و به قرن 12 میلادی تعلق دارد اشاره کرده است . متأسفانه از آنجا که بیشتر اشیاء ملیله ایرانی اعم از طلا و نقره به دلیل استفاده مجدد از فلزش نوب شده نمونه های زیادی از آثار ملیله هم اکنون در دسترس ماننیست و تنها از دوره قاجاریه به این سو مقداری سرقلیان ، گیره استکان یا سینی در اندازه های مختلف ، گوشواره ، سینه ریز و ... باقی مانده که بخشی از آنها در موزه های داخلی و خارجی و قسمتی دیگر در مجموعه های خصوصی یا نزد خانواده ها نگهداری می شود . ملیله کاری ، امروزه به طور عمده در شهرهای زنجان ، اصفهان ، تبریز ، تهران رواج دارد .

عمده ترین ماده اولیه ملیله کاری را نقره تشکیل می دهد که از طریق نوب کردن سکه های نقره یا قراضه ظروف نقره ای تامین می شود . نقره مصرفی در ملیله کاری دارای عیار است ولی برای ساختن دسته یا پایه ظروف به طور معمول از نقره با عیار 60 تا 84 استفاده می کنند . درباره تاریخچه ملیله زنجان اطلاعات جامعی در دست نیست ولی از طریق نوشته ها و سفره های سیاخانی که با این منطقه سفر کرده اند ، از این هنر زیبای منطقه یاد شده است .

از آنجا که این هنر شاخه ای از فلزکاری است ، می توان مسیر حرکت آن را در بطن فلزکاری منطقه جست و جو کرد . این هنر وام دار هنرمندانی است که با ابزار بسیار ابتدایی به خلق آثاری ارزشمند مبادرت ورزیده و گاه بینایی خود را در این مسیر از دست داده اند . سایر مواد مصرفی مورد نیاز در ملیله کاری را موم طبیعی ، تیزاب ، زاج سفید و جوهر گوگرد تشکیل می دهد .

ابزار کار ملیله کاری شبیه ابزار و ادوات زرگری است .

برای تهیه و ساخت آثار ملیله ، ابتدا باید نوار ملیله را که از جنس طلا و نقره یا مس تهیه کرد که در این مورد با عبور شمش یا مفتول نقره و مس از دستگاه نورد حدیده ، مفتول مورد نظر به دست می آید . بعد از آماده شدن نوار ملیله ، نوبت به ساخت ملیله می رسد . در این مرحله ابتدا صفحه فلزی مستطیل شکلی از جنس متضاد با مفتول کاربردی باشد و دارای ابعاد و اندازه های مختلف است را انتخاب و یک سطح آن را کاملاً موم اندود می کنند ، به طوری که لایه ای به ضخامت 3 تا 4 میلیمتر از موم روی صفحه را بپوشاند سپس قالبی را که به شکل محصول مورد نظر بریده شده روی صفحه مسی قرار می دهند ، بعد نواری را که دارای پهنایی بیش از نوار ملیله است از اطراف قالب می گذارند تا شکل قالب را به خود گرفته و درون موم قرار گیرد .

سپس به وسیله دیواره های بعدی طرح کلی را تقسیم بندی کرده و میانه سطوح را با نقوش ملیله که قبلاً به وسیله دست و ابزی ظریف با نوار ملیله ساخته شده ، پر می کنند و در آخرین مرحله به وسیله مفتولهای فولادی بسیار ظریف نقشها را به یکدیگر می بندند تا اشکال ساخته شده به هم نخورد و سپس به وسیله نوب کردن موم ، اسکلت ملیله ساخته شده را از صفحه زیرین جدا می کنند . این اسکلت روی سطح همواری قرار گرفته و مقداری لحیم کرده که مخلوطی از برآکس و براده نقره است روی آن ریخته و شعله گاز روی آن حرکت داده می شود . بر اثر این کار ، گرده لحیم نوب می شود و موجب اتصالات نقش های کوچک با یکدیگر و همچنین دیواره نقش می شود .

پس از آن عمل آتش کاری انجام و کلیه قطعات به وسیله گرده لحیم به یکدیگر متصل می شود . سیم های فولادی را بریده و جدا می سازند و محصول را که تقریباً کار ساختش به پایان رسیده در طشتکی که حاوی محلول رقیق اسید سولفوریک است قرار می دهند و یا در داخل ظرف محتوی « راغاب » (محلول زاج سفید و آبی) می جوشانند تا اضافات و لکه های نقره از بین برود و در پایان به کمک برس سیمی ظریفی ، مليله ساخته شده را پاک می کنند و ناهمواریهای احتمالی آن را به وسیله سوهانهای ظریف و سمباده از بین برده و آن را پرداخت می کنند .

نوع دیگری از مليله ، محصولاتی است که به وسیله خم کردن و لحیم دادن صفحات مليله ساخته می شود و شیوه تولید چنان است که ابتدا از مليله صفحاتی به اندازه های مورد نظر تهیه می کنند و سپس به کمک آنها محصولاتی نظیر گیره استکان و لیوان ، قندان ، گلابپاش ، قاب عکس ، گل سفید ، قاشق چای خوری و می سازند به وسیله نقره ای با عیار پایین تر دسته و پایه آن را ساخته و روی کار سوار می کنند .

نقوش رایج در مليله سازی اکثراً ذهنی و ملهم از نگاره های قدیمی و سنتی ایران است .

